

เทศน์เช้า วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๔๗

พระอาจารย์สงบ มนฺตสนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

มาวัดนะ มาวัดมาวัดใจ เวลาวัดใจนะ วัดใจของเรา ถ้าใจของเรา เวลาพระอยู่ที่วัด ข้อมัตถ์ปฏิบัติ เราเข้าวัด ถ้าเราเข้าไปวัดไหน วัดนั้นสกปรก วัดนั้นไม่น่าดูเลยนะ นั่นคือวัดร้าง ทั่วๆ ที่มีพระอยู่ในวัดนะ แต่เขาไม่ทำข้อมัตถ์ ข้อมัตถ์ของเขา วัตรปฏิบัติ กิจของสงฆ์ เวลากิจของสงฆ์

ตอนนี้โลกเขาว่าเจริญรุ่งเรือง เจริญมากต้องอยู่ที่การศึกษา อยู่ที่ความรู้ ก็พยายามจะไปศึกษาไปความรู้ ไปเรียนภาคปริยัติ แต่ตัวเองปล่อยให้วัดร้าง เห็นไหม ถ้าเราวัดไม่ร้าง กิจของสงฆ์ มันต้องมีสภาวะแบบนั้น

เข้าวัดให้ดูเถร ถ้าเถรเรียบร้อย หัวหน้านั้นปกครองดูแลได้ดี นั่นคือวัด ต้องวัดใจจากว่า อาคันตุกวัตร อาจารย์วัตร อาคันตุกะมาก็ต้องวัดใจของตัวเอง เพราะว่ามันมีกฎกติกาอยู่ นี่ธรรมวินัยวางไว้อย่างนั้น

มาวัดให้วัดใจของเรา ถ้าวัดใจของเรา ดูใจของเรา ถ้าดูใจของเรา ใจของเรา ถ้าเราปกครองได้ มันก็เหมือนกับลูกหลานของเรา ถ้าลูกหลานของเราอยู่ในโอวาทของเรา แล้วลูกหลานเราศึกษาเล่าเรียนแล้วมีวิชาการ มีหลักมีอาชีพ พ่อแม่จะมีความสุขมีความพอใจมาก เพราะลูกของตัวเองประสบความสำเร็จ แต่นี้ก็เหมือนกัน เราไม่เคยเห็นหัวใจของเรา เราไม่เข้าใจเรื่องหัวใจของเราอยู่ที่ไหน เวลาธรรมะสอน สอนเรื่องใดๆ แล้วใจมันอยู่ที่ไหนล่ะ? ใจมันอยู่ที่ว่าเวลามันต้องการสิ่งใด มันปรารถนาสิ่งใด เราไปเห็นสิ่งนั้น เห็นสิ่งที่ใจไปยึดไปเกาะไปเกี่ยว แต่ไม่เห็นตัวใจ เห็นตัวใจคือ ความปรารถนา ความต้องการอันนี้ นี่วัดใจ ถ้าวัดอันนี้นะ

ถ้าเรามีศีลมันจะเริ่มปกติเข้ามา ทาน ศีล ภาวนา ถ้าเรามีทาน การตระหนี่เหนียวของใจ ใจมันยึดในอารมณ์ของมันนะ เรามองกันแต่ว่าใจมันไปยึดแก้วแหวนเงินทองข้างนอก มันไปยึดแก้ว

แหวนเงินทองข้างนอก แต่มันยึดตัวมันเอง แล้วมันยึดอารมณ์ความรู้สึกของเราเอง อารมณ์ที่ไม่พอใจ อารมณ์ที่มันบาดหมางใจ มันจะยึดมาก แล้วมันจะเจ็บปวดในหัวใจมาก แล้วมันก็จะคิดมากอย่างนั้น เวลาอย่างนั้นทำไมไม่ปล่อยล่ะ

ถ้ามันไม่ปล่อยเพราะมันไม่เข้าใจ มันไม่รู้จักวิธีการของมัน ถ้ารู้จักวิธีการของมัน เริ่มตั้งแต่มีข้อวัตรปฏิบัติ วัตถุประสงค์ใจของตัว ให้สังเกตดูใจของตัว ถ้าสังเกตดูใจของตัว ทำไมมันเป็นแบบนี้ ถ้ามันเป็นแบบนี้ ให้มันละอายใจใจ นี่เราเชื่อปัญญาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปัญญาคุณ เมตตาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางไว้ วางไว้ให้เราเข้ามาดูใจของตัวเองใจ

มันคิดผิด วางไว้เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา ถ้ามันมโนกรรม ความลับไม่มีในโลก เราคิดอะไรของเรา เรามีความเห็นอย่างไรของเรา ถ้าสภาวะธรรมของเราเกิดขึ้น หมายถึงว่ามันเบื่อหน่าย เห็นสภาวะของโลกแล้วมันเป็นไปแบบนี้ โลกมันเป็นความทุกข์เพราะอะไร เพราะคนนี้มีหลักของใจ ถ้ามีหลักของใจ เราขึ้นอยู่กับหลักของใจ เรามีสติ เรามองสภาวะของโลกไป เราจะสลดสังเวชนะ ทำไมมันเป็นสภาวะแบบนั้น แต่ถ้าเราไม่มีหลักของใจ เห็นสภาวะของโลก เราก็ต้องเป็นแบบนั้น เราต้องแข่งขันไปกับเขา ถ้าเราแข่งขันไปกับเขา มันเป็นเรื่องการเกิดมามีสถานะของมนุษย์ มนุษย์เราต้องมีอาชีพ มีหน้าที่การงาน หน้าที่การงานเป็นเรื่องของการดำรงชีวิตใจ แต่เรื่องของใจล่ะ เรื่องของใจอาหารของมันอยู่ที่ไหน ถ้าอาหารของมัน มันเห็นสภาวะแบบนั้น มันจะสลดสังเวชเข้ามา

เหรียญมีสองด้านตลอด เรื่องโลกกับเรื่องธรรม เวลาเราเจ็บไข้ได้ป่วย ถ้าเราไปโรงพยาบาล เราไปรักษา มันเป็นเรื่องของโลก เรื่องของโลกคือว่าเราเจ็บไข้ได้ป่วย เรื่องเราต้องรักษานี้เป็นภาวะธรรมชาติของโลกเขา โลกเขาเป็นแบบนี้ เขามีโรงพยาบาลมาเพื่อรักษาคนไข้ แต่ถ้าหัวใจของเรา เรามีหลักธรรมของเรา เราดูแลของเรา ธรรมโอสถมันก็รักษาได้ หนึ่ง

เวลาเราไปเราไปโรงพยาบาลนะ คนจิตใจอ่อนแอมาก แม้แต่เป็นโรคเล็กน้อยก็แล้วแต่จิตใจเขาไม่สู้เลย โรคนั้นมันจะลุกลามใหญ่โตเลย คนเราบางคนชีวิตแทบจะไม่รอดเลย แต่หัวใจของเขาสู้ เห็นไหม นี่ธรรมกับโลกใจ เราไปรักษาแล้ว เรื่องการรักษานี้เป็นเรื่องของโลก แต่เรื่องหัวใจของเรามันเป็นเรื่องของธรรม

ครูบาอาจารย์บอกเวลาป่วยนี้ให้ป่วยคนเดียว คือให้ร่างกายนี้มันเจ็บไข้ได้ป่วย แต่อย่าให้หัวใจมันเจ็บไข้ได้ป่วยไปด้วย ถ้าหัวใจมันเจ็บไข้ได้ป่วยไปด้วย มันจะเกิดความวิตก มันจะเกิด

ความกังวล มันจะเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย ๒ คนนะ ร่างกายก็เจ็บไข้ได้ป่วย หัวใจก็เจ็บไข้ได้ป่วย ถ้าร่างกายมันเจ็บไข้ได้ป่วย แต่หัวใจเราไม่เจ็บไข้ได้ป่วย มันเป็นเรื่องธรรมดาของโลกเขา แล้วความเป็นไปของโรคนั้นจะไม่ลุกลามไป มันจะเป็นสภาวะแบบนั้น เพราะใจของเราเข้มแข็ง เราจะรอดออกมาได้ นี่ธรรม เราไปรักษาตัวเราเอง มันย่อมมีโลกกับธรรมในสภาวะแบบนั้น

นี่ก็เหมือนกัน ในชีวิตเราการประกอบสัมมาอาชีวะใน เรื่องของโลก เราก็มีสัมมาอาชีวะ เราก็ต้องศึกษา เราก็ต้องทำของเรา แต่เวลาเราพักได้ไหม เวลาทำงาน ทำหน้าที่การงาน จบทำงาน แล้วกลับมาที่บ้าน ต้องให้งานมันจบที่นั่น แต่เราเอามานะ

ในธรรมะบอกว่า “เวลาเราตื่นขึ้นมาเนี่ย เบกก่อนหินไว้ก้อนหนึ่ง เดินไปก็เบกก่อนหินไว้ก้อนหนึ่ง นั่งลงก็เบกก่อนหินไว้ก้อนหนึ่ง เวลานอนก็เอาก่อนหินทับไว้บนหน้าอก” เห็นไหม ความคิดเราวางไม่ได้ไง ถ้าความคิดเราวางไม่ได้ เราวิตใจอย่างไรละ ถ้าเราไม่วิตใจของเรา นี่มันหมักหมม มันทับถมใจขนาดนี้ เรายังวิตใจของเราไม่เป็นเลย

ถ้าเราวิตใจของเราเป็น เราตั้งสติ สิ่งนี้มันเกิดดับ มันเกิดดับ มันเป็นนามธรรม มันไม่มีตัวตน ทำไมมันทับใจละ ถ้ามันทับใจ เพราะเราไปยึดมัน เราไปยึดมัน เราไปน้อมนำเอาสิ่งนั้นมาเป็นความคิดของเรา ทำไมเราปล่อยวางไม่ได้ละ ถ้าเราปล่อยวาง ปล่อยวางมันได้อย่างไร ปล่อยวาง เราก็ต้องมีปัญหาใน ปัญหาเราใคร่ครวญสิ่งนั้นว่าสิ่งนี้มันเกิดดับ

โลกนี้โลกธรรม ๘ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก ที่คนจะโดนโลกธรรม ๘ เสียใจ ไม่มีใครเท่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดนมากที่สุด เห็นไหม เขาจ้างคนมาด่า เขาจ้างคนมาทำร้าย พระเทศน์จ้างคน ให้ทหารออกไปยิง ไปฆ่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คนนี้ให้ฆ่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ คนนี้ให้ฆ่ามา คนนี้ ๔ คนนี้ให้ฆ่ามา ๒ คนนี้ ฯลฯ

เห็นไหม โดนกระทำขนาดนั้นนะ แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศน์โปรดจนที่ว่า เขาจะมานะ เป็นอกุศล จนพลิกเป็นกุศลได้ พวกนี้ออกบวชหมดนะ ตั้งใจจะฆ่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะพระเทศน์ให้ฆาตกรออกมาฆ่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่เวลาเขาทำกัน เขาทำกันขนาดนั้น เวลาหัวใจมีติดบอด หัวใจมันเห็นแก่ลาภสักการะ หัวใจมันเห็นแต่ชื่อเสียง เห็นแต่ความยิ่งใหญ่ไฝสูงของตน

นี่ก็เหมือนกัน แล้วมันเป็นอะไรล่ะ? มันเป็นนามธรรมไง มันเกิดดับในหัวใจใจ เกิดดับในหัวใจของผู้ที่ใจดำทราหม มันก็เกิดดับ แล้วมันก็ยึดมันถือมันอย่างนั้น แล้วก็พยายามจะทำอย่างนั้นนะ แต่สุดท้ายแล้วพระเทวทัตก็ได้สำนึกบาป จะมาขอขมาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ทำไว้รุนแรงมาก ถึงกับโดนธรณีสูบไปเลย

ใจของเรามันมีสภาวะแบบนั้น ถึงต้องให้วัดใจใจ ถ้าเราวัดใจของเราขึ้นมา เวลามันทำความสงบของใจเข้ามา เริ่มต้นจากมีศีล เวลามันคิดศีลนี้เราเตือน คิดแล้ว เราทำอย่างนี้คิดแล้ว นี่คิดศีล จิตมันไม่คิดออกไป มันเป็นอธิศีล การกระทำของเรา ปาณาติปาตา เราทำให้สัตว์ตาย ตามกฎหมายต้องมีเจตนา เรามีการกระทำ แล้วสัตว์นั้นต้องตายไป นี่ถึงเป็นปาจิตติย ถึงศีลขาดใจ ศีล ๕ เราศีลขาด ศีลขาดเพราะเราได้ทำลายสัตว์แล้ว สัตว์นั้นตายไปแล้ว ถ้าเราตั้งใจจะทำเขา แล้วเราไม่ได้ทำลายเขา ศีลนี้เศร้าหมอง ศีลนี้ค้างพร้อย ศีลนี้ไม่ขาดใจ นี่เป็นเรื่องของศีล

เรื่องของธรรม มันเป็นเรื่องของหัวใจ แต่อธิศีล ความคิดฝ่ายชั่ว ความคิดฝ่ายอกุศลมันเกิดขึ้นมา อันนี้มันก็เป็นบาปอกุศลในหัวใจแล้ว มโนกรรม สิ่งนี้การเกิดขึ้น ทั้งๆ ที่ไม่ได้ทำนะ มันไม่เป็นอาบัติ อาบัติเรื่องจิตไม่มี จิตตกะ เรื่องของจิตที่เป็นอาบัติไม่มี แต่มันเป็นกรรมไง ถ้าเรามีศีลเข้ามาจากภายใน เราจะทำสมาธิขึ้นมา เวลามันคิดขึ้นมา คิดผิด นี่ก็โอเล้งซิปผิด เล้งซิปชอบ คิดถึงธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คิดถึงครูบาอาจารย์ของเรา ครูบาอาจารย์ของเราสั่งสอนเรา ครูบาอาจารย์เมตตาเรา มันจะมีความสุขมากนะ จิตใจเราเกาะเกี่ยวกับครูบาอาจารย์ไป มันไม่สามารถยืนตัวมันเองได้ มันก็เกาะเกี่ยวกับครูบาอาจารย์ไปก่อน นี่ติดบุคคลใจ

เวลาธรรมะบอกว่า ห้ามติดตัวบุคคลนะ ให้ติดธรรม ให้ติดธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้ศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเราก็ไม่ติดใครเลย แล้วเราก็ศึกษาธรรมของเราละ ศึกษาธรรมของเราจนเขาวิปัสสนากัน วิปัสสนากันโดยคนตาบอดจูงคนตาบอด แล้วมันก็ไปไม่ได้ไง

แต่เราติดครูบาอาจารย์ก่อน หลวงตาบอกว่า ติดหลวงปู่ก่อน เวลาออกจากหลวงปู่มันไป ถ้ายังไม่ได้มีหลักต้องกลับเลยนะ เพราะใจมันไม่มีที่เกาะเกี่ยว ใจมันว่าเหว ใจมันเศร้าหมองมาก มันต้องกลับไปหา เหมือนลูกโลกกลับไปหาแม่โค ลูกโคมันยังสร้างตัวเองไม่ได้ มันยังยืนตัวเองไม่ได้ มันต้องติดไปก่อน ติดครูบาอาจารย์เพราะครูบาอาจารย์ชี้ตรงนี้ไง ถ้าจิตมันอบอุ่น จิต

มันเลี้ยงชีพชอบ ถ้าเลี้ยงชีพชอบขึ้นมา เด็กมันจะเจริญเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมา ร่างกายมันจะแข็งแรงขึ้นมา

จิตใจของเรา ถ้าเรายืนทรงตัวของเราได้ เราอยู่กับครูบาอาจารย์ เราอาศัยครูบาอาจารย์เกาะไปก่อน แม่ลูกอ่อน โคนแม่ลูกอ่อนก็เลี้ยงลูกไปก่อน ลูกก็อาศัยแม่ไปก่อนจนกว่าลูกนั้นจะโตขึ้นมา ลูกนั้นรักษาตัวเองได้ ถ้ารักษาตัวเอง นี่ต้องออกวิเวก พยายามประพฤติปฏิบัติของตัว

จิตก็เหมือนกัน ถ้าเรากุมของเรา มันสงบขึ้นมา เรากำหนดพุทโธๆ ขนาดไหน มันต้องมีสติตลอดนะ ว่าวเชือกขาด ถ้าว่าวเชือกขาดมันจะปักหัวลงดินเลย ว่าวเชือกไม่ขาด สายว่าวนั้นที่ชักว่าวขึ้นสู่บนอากาศนั้น นั่นคือสติ ถ้าเรามีสติอยู่ เราควบคุมใจอยู่ จิตมันจะสงบเข้ามาเรื่อยๆ มันจะมีอย่างนี้ มันจะไม่ขาด มันขาดไปไม่ได้ ถ้าขาด มันเป็นว่าวเชือกขาด ว่าวเชือกขาดนี้ตกกวางค์ จิตนี้หายไปตามกวางค์

ในวงของสมาธิ สติต้องสมบูรณ์มาก สติจะควบคุมเข้ามาจนสติตั้งมั่นนะ จิตนี้สงบมาด้วย สติควบคุมเข้ามา มันจะปล่อยวางเข้ามา มีหลักของมันขึ้นมา พอมีหลักขึ้นมา เราพยายามทำความเข้าใจ สงบบ่อยครั้งเข้า ให้ชำนาญในวิธี จนสิ่งนี้เป็นเรื่องของปกติใจ ถ้าสิ่งนี้เป็นเรื่องปกติ เอกัคคตารมณ์ จิตนี้ตั้งมั่น จิตนี้ตั้งมั่นแล้วยกขึ้นวิปัสสนา ที่วิปัสสนานั้น วิปัสสนาไปแล้วมันจะปล่อย การที่มันปล่อย ปล่อยอะไร? ปล่อยในการยึดมั่นถือมั่นของมัน

มันยึดมั่นถือมั่นตัวมันเองแล้วมันก็ไปเกาะเกี่ยวกับอารมณ์ต่างๆ นั้น วิปัสสนาเข้าไป มันจะปล่อยวางสภาวะแบบนั้น จะปล่อยสิ่งนี้ได้ต้องมีสัมมาสมาธิ คือกำลังอันนี้เข้าไป แล้วปัญญาที่เกิดขึ้นมาในสติปัญญา ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม วิปัสสนาบ่อยครั้งเข้าๆ มันจะปล่อย คลายตัวออก คลายตัวออก การคลายตัวออกมันจะเห็นโทษไปบ่อยครั้งๆ จนถึงที่สุดนี้ขาด มันขาดตรงนี้ใจ

ขาดคือการวิปัสสนาจนจิตกับขันธนี้ขาดออกจากกัน จนกายกับจิตนี้ปล่อยออกจากกัน จะเห็นใจโดยสมบูรณ์ ใจของเรา จากที่ไม่เคยเห็นใจของตัวเอง เวลาใจมันปล่อยกายออกมา ปล่อยออกมา ร่างกายนี้ไม่ใช่เรา ร่างกายนี้อาศัยกันอยู่ มันจริงตามสมมุติ เกิดขึ้นมา ๑๐๐ ปีก็มีร่างกายมา มันเกิดขึ้นมาเพราะบุญกุศล บุญกุศลมาก เกิดเป็นมนุษย์ มนุษย์สมบัตินี้บุญกุศลมหาศาล เป็นอริยทรัพย์ ทรัพย์อันประเสริฐมาก แล้วมีศรัทธาความเชื่อในการประพฤติปฏิบัติ ยิ่งทรัพย์อันประเสริฐเข้าไปใหญ่เพราะเป็นนามธรรม แล้ววิปัสสนาเข้าไปจนเห็นความเป็นจริง สิ่งนี้เกิดจากบุญกุศล แต่บุญกุศลเพื่อแสวงหาบุญกุศลที่เหนือกว่า แสวงหาสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากความเป็นจริงแล้ว

ปล่อยวางไว้ให้ใจนี้มันปล่อยวางสิ่งนี้ออกมา มันเป็นอิสระเข้ามา ถึงว่าสิ่งนี้เป็นกรรมใจ เป็นอกุปกรรม เป็นลัทธิความจริงอันหนึ่ง

ธรรมนี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางไว้ แต่เราไม่รู้ เราศึกษามา แต่เวลาเรา วิปัสสนาเข้าไป มันเห็นสภาวะแบบนั้น มันขาดออกไป เห็นใหม่ ใจปล่อยมา จันซ์เป็นจันซ์ จิต เป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ ปล่อยออกจากกัน จิตนี้เป็นอิสระเข้ามาส่วนหนึ่ง แล้วจะทรงตัวอยู่ได้ นี่โค แม่ลูกอ่อนกับโคลูกอ่อน มันจะทรงตัวของมันขึ้นมาได้ นี่สงฆองค์แรกเกิดขึ้นมาจากโลก “พระอัญญาโกณฑัญญะรู้แล้วหนอ รู้แล้วหนอ” รู้สภาวะแบบนี้ไง

โค จากลูกอ่อนขึ้นมาแล้วทรงตัวได้ แล้วเป็นพีใหญ่ พระอัญญาโกณฑัญญะมาลาองค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปริณิพพาน ออกมาจากป่า ใช้ผ้าสีฝุ่นแดงย้อมผ้ามา พระเห็นแล้วพระ แปลกใจว่าพระองค์นี้ทำไมห่มผ้าสีนี้ เพราะอยู่ในป่ามาตลอดชีวิต ใจ อยู่แต่ป่ามาตลอดชีวิต มาลา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนพระเขาว่า “โอ! พระองค์นี้แปลกมาก”

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเตือนพระทั้งหลายนะ “พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นพี ใหญ่ เป็นสงฆองค์แรกของโลก บัดนี้จะมีมาลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปริณิพพาน”

นี่เข้าถึงธรรมอันนี้ สิ่งนี้มันเป็นเรื่องของความเป็นไป เรื่องของจิตนิสัย เรื่องความเป็นไป ถ้าโคแม่ลูกอ่อนสอนจนลูกแข็งแรงขึ้นมา ลูกเป็นพีใหญ่ขึ้นมา ปกครองสงฆขึ้นมา สั่งสอนขึ้นมา พระสารีบุตรมาเป็นอัครสาวกต่างๆ เป็นตัวแทนเป็นเสนาบดีโดยธรรม

เราต้องวัดใจของเราขึ้นมา แล้วใจของเราจะเป็นขึ้นไหน จะเป็นเสนาบดีธรรมของเรา ขึ้นมา จะเป็นสิ่งที่มีความสุขของเราขึ้นมา สุขจากใจนะ สุขจากไม่เจียดด้วยอามิส

โลกนี้อยู่ด้วยอามิส สิ่งที่เป็นอามิส เป็นวัตถุ เป็นรูป รส กลิ่น เสียงสิ่งที่กระทบใจ มันมี ความสุข มันพอใจ ต้องแสวงหา ต้องเหนื่อยยากมาก ต้องเหนื่อยยากแสวงหาเพื่อปรนเปรอใจ ให้มันมีความสุขด้วยอามิสนี้ชั่วคราว ชั่วคราวเท่านั้น เป็นสมมุติ เกิดดับๆ ทั้งหมดเลย แล้วจิตนี้ตั้ง สมาธิได้ มันก็มีความสุขของมันส่วนหนึ่ง แล้ววิปัสสนาจนจิตปล่อยวางอย่างนี้ นี่ไม่เจียดด้วยอามิส

สังขาร ธรรมเกิดขึ้นจากใจดวงนั้น ธรรมจากใจดวงนั้นเป็นความสุขอันนั้น เกิดจากการ วัดใจ วัดใจแล้วพิจารณาใจของเราขึ้นมา จนมันยืนตัวของมันเองได้ แล้วต้องยืนตัวเองได้นะ มัน ถึงเกิดปัญญาของส่วนตัว ธรรมส่วนตัวคือปัญญาอันนั้น มักเกิดจากใจดวงนั้น แล้วชำระกิเลส

จากใจดวงนั้น อันนี้ถึงว่าจากโคแม่ลูกอ่อนไง ขึ้นมาจนเป็นสภาวะแบบนี้ขึ้นมาได้ จากลูกอ่อนขึ้นขึ้นมาได้ต้องเป็นปัญญาของเรา นี่วัดใจของเราแล้วพิจารณาของเรา แล้วพัฒนาของเราขึ้นมา จนใจนี้ฟังตัวเองได้ ถึงว่าไม่ต้องฟังครูบาอาจารย์

พระสารีบุตรไม่เชื่อก็คสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะอะไร เพราะพระสารีบุตรรู้ขึ้นมาจากใจของพระสารีบุตรเอง สิ่งนี้พระพุทธเจ้าบอกจริง จริงตามนั้น จริงตามความเป็นจริง เวลาเชื่อ ต้องเชื่อไปก่อน เวลาไม่เชื่อก็ไม่เชื่อ เพราะความเชื่อแก้กิเลสไม่ได้ มันจะเป็นภวานามยปัญญา เป็นความจริงขึ้นมา มันเป็นขั้นเป็นตอน เราอ่านพระไตรปิฎกแล้วเราก็ก็นึกมันว่า พระสารีบุตรไม่เชื่อพระพุทธเจ้าเลย เราก็ก็นึกครูบาอาจารย์เลย เราจะทำของเราขึ้นมาเองนะ

น่าสลดสังเวช เพราะคนตาบอดจูงคนตาบอด คนตาดีถึงจูงคนตาบอดได้นะ คนตาบอดก็จูงคนตาบอดไปสภาวะแบบนั้น แล้วก็ลงไปไหนก็ไม่รู้ตามแต่อำนาจของคนตาบอดจะพาไป นี่จะติดครูบาอาจารย์ต้องคิดให้อบอุ่นใจไปก่อน ถึงเวลาใจเราเป็นธรรมแล้วมันอบอุ่น ไม่เจือด้วยอามิส อันนี้ถึงเป็นธรรมของเราเอง เอวัง